

Kerkhof-kwesties te Weert in de jaren 1784—1787

EEN van de vele zaken, waarmede de keizerkoster Jozef II zich – al of niet terecht – bemoeid heeft, is die van het begraven der afgestorvenen. Zo is voor het gebied van de Brabantse Staten op 26 Juni 1784 een decreet uitgevaardigd, enerzijds inhoudend een verbod om voortaan in kerken of in een „ander bedekt gebouw” afgestorvenen te begraven, en anderzijds voorschrijvend de oprichting van een gemeenschappelijk kerkhof buiten de stad;

de uitvoering van dit voorschrift werd in handen gelegd van de Magistraat van de stad.

Met betrekking tot de Heerlijkheid Weert, die wat betreft de Magistraat gekenmerkt wordt door het enigszins eigenaardige feit, dat er zowel voor de stad als voor de buiten (ie), een afzonderlijke burgemeester is, is tot in de jaren 1780 de kerkhof-situatie eveneens tweeledig. Rond de oude Sint Martinus-kerk ligt wat men zou kunnen noemen, het parochieel-

of stads-kerkhof, terwijl bij het Paters-klooster op de Biest, dus buiten de stad, ook nog een kerkhof ligt; sinds lange tijd, minstens na 1600 worden op dit zogemaande „paters-kerkhof” eveneens leken begraven van de parochie Weert, waartoe o.a. behoren de bewoners van de Biest, Laar en Leuken, evenals ook die van Swartbroek, Tungelroy, Boshoven en Hushoven. Zo zijn er van 1700 tot 1755 minstens 130 leken begraven in de Paters-kerk, terwijl alleen reeds tussen 1740 en 1755 ruim 200 leken begraven zijn op het grote en kleine kerkhof van de Paters op de Biest. Het is dan ook heel begrijpelijk, dat het decreet van Keizer Josef II uitgevaardigd in 1784 met het voorschrift van één gemeenschappelijk kerkhof, enige moeilijkheid veroorzaakt heeft bij de uitvoering.

De opdracht van Keizer Josef II aan de Magistraat van Weert maakt het noodzakelijk buiten de stads-wallen een terrein te zoeken geschikt voor begraafplaats.

Het Paters-kerkhof op de Biest lag buiten de stad, en zo is het voor de Magistraat voor de hand liggend dit als gemeenschappelijk kerkhof voor de stad aan te wijzen. In de Magistraatsvergadering is echter verschil van mening omtrent het feit of dat paters-kerkhof al of niet gerekend moet worden te vallen onder het genoemde keizerlijk decreet. De burgemeester van de stad meent van wel, doch de „rustici”, of met anderde woorden de boeren van Laar en Leuken, menen van niet. Door nu het kerkhof op de Biest als gemeenschappelijk kerkhof aan te wijzen tracht men de kwestie op te lossen. Er wordt dan ook besloten om door middel van de advocaat Costerius een verzoekschrift te richten aan het Gouvernement te Brussel met als inhoud het kerkhof op de Biest en een deel van de grote Paters-tuin te bestemmen tot gemeenschappelijke begraafplaats voor geheel Weert; als bijzondere beweegreden wordt er aan toegevoegd, dat op deze wijze aanzienlijke onkosten vermeden worden. Maar men vermeldt er niet bij, dat dit geschiedt *ten koste* van de Paters-tuin, en evenmin dat men hierover beschikt *zonder* enige voorkennis of erkenning van de gardiaan van het klooster.

De gardiaan, door een buurt-bewoner in kennis gesteld van dit eigenmachtig beschikken der gemeente over klooster-terrein, en dus evenzeer kerkelijk goed, laat in figuurlijke zin gesproken – er geen gras over groeien; op

staande voet begeeft hij zich persoonlijk naar zijn provinciaal te Brussel; door zijn invloed weet deze de zaak zo te leiden, dat de Magistraat van Weert over geen duimbreed grond van het klooster-terrein kan beschikken en tot zijn beschaming geheel bakzeil haalt in deze kwestie. De Magistraat wordt verplicht vanaf 2 December 1784 de doden te begraven op het terrein naast de Sint Rumoldus-kapel buiten de Molenpoort, ook al is deze plaats dan nog niet door een muur omgeven, zoals het keizerlijk voorschrift luidt. Voor het kerkhof op de Biest heeft deze kwestie echter nog een ander gevolg, zoals hierna blijken zal

Een nasleep van deze kerkhof-kwestie te Weert in 1784 is de poging, die korte tijd daarna door de bewoners van Laar en Leuken in het werk wordt gesteld, om het paters-kerkhof op de Biest als eigen kerkhof te behouden, zoals voorheen. Inziende, dat zij door de Magistraat van Weert feitelijk misleid zijn, en verkeerd gehandeld hebben door het geven van hun instemming voor het indienen van het verzoekschrift te Brussel, vragen zij in begin 1785 de gardiaan van het klooster om bij het Gouvernement te Brussel een supplek in te dienen voor het behoud van het kerkhof op de Biest, zowel tengunste van de bewoners van Laar en Leuken alsook tengunste van de paters zelf. De gardiaan antwoordt heel wijselijk, dat hij zulk een verzoekschrift thans moeilijk kan indienen; hij heeft immers te Brussel gewerkt om het gemeenschappelijk kerkhof van Weert verwijderd te houden van onze klooster-tuin, en dit juist tegen het verzoekschrift in van de Gemeente, die zonder mede-weten van het convent eigenmachtig beschikte over een deel van de klooster-tuin; en dit verzoekschrift was door hun vertegenwoordigers in de Raad goedgekeurd. Daarom moet zulk een nieuw verzoek door hen zelf worden ingediend. De gardiaan zegt hun wel toe, dat het klooster, zoals voorheen, ook nu bereid is het kerkhof ter beschikking te stellen ten gerieve van de buurt en Laar en Leuken, als zij maar een van Brussel bekomen schriftelijk verlot tonen. Half-Vasten 1785 – zo schrijft gardiaan Gerardus Gabriels in het Memoriaalboek – is deze supplek door hen te Brussel ingediend, maar tot op de dag van heden (= 23 April 1785) hebben zij taal nog teken gehoord. Een goedgunstig antwoord is ook na dien niet gekomen, zoals blijkt uit de begrafenis van de zoon van Godfried Vossen

uit Leuken, die op 2 Juli 1787 als eerste leek wederom begraven is op het kerkhof van de Biest en wel aan de grachtzijde („versus fossam”).

Evenals bij de vermelding van de begrafenis van de eigen medebroeder, Antonius Lemmens, O.F.M. die op 7 April 1786 op dat kerkhof ter aarde besteld is, zo noteert gardiaan Franciscus Verhemeldonck ook nu dat deze begrafenis geschied is zonder tegenspraak („absque contradictione”), dus met andere woorden, dat van de kant van de Gemeente en (of) het Gouvernement geen bezwaren zijn gemaakt. Maar ter inlichting van zijn opvolgers in het klooster-bestuur voegt de gardiaan er aan toe, dat de bewoners van de Biest, Laar en Leuken zich garant hebben gesteld voor het betalen van een eventuele boete.

Hoe deze waarborg tot stand is gekomen wordt nauwkeurig door de gardiaan meegedeeld in het Memoriaal-boek van het Weertklooster. Vader Godfried Vossen van Leuken stond er op, dat zijn zoon begraven zou worden op het kerkhof van de Biest; het was de gardiaan echter niet geheel duidelijk of Vader Vossen de verantwoording op zich wilde nemen voor het openstellen van het kerkhof, en dus de handelende persoon of actor wilde zijn. Met een zekere aanmatiging drong boer Vossen zelfs zo sterk aan, dat hij tenslotte dreigde, dat als de paters de begrafenis zouden weigeren, dat hij dan op zijn beurt als handelende persoon zou optreden om voor altijd aan de paters de aalmoezen of termijn te weigeren. Als argument voor zijn dreigend optreden bracht boer Vossen o.a. naar voren, dat de politieke toestand thans weer was zoals 200 jaar geleden; de gardiaan noteert bij deze bewering, dat boer Vossen hierbij afgang op de praatjes van het gewone volk. De gardiaan trachtte boer Vossen te weerleggen en wees er op, dat hij degelijke zekerheid had over het bestaan van een keizerlijk verbod, en dat hij daarom een dergelijke toestemming niet kon geven. Verder vroeg de gardiaan hem of hij wel wist, dat zowel hij, die de begrafenis verricht, als hij die deze toestaat, een boete van f 1000,— oploopt. Hij zeide hem tenslotte nog, dat hij met betrekking tot de bedreiging om geen aalmoezen meer te geven, dit kenbaar zou moeten maken aan de provinciaal, die dan ongetwijfeld de paters uit Weert zou wegnemen.

Deze vrij onschuldige bedreiging van de kant

van de gardiaan was voor boer Vossen, die in de grond van zijn hart een ware liefde voor de paters had, toch te machtig. En zo reageerde boer Vossen dan ook spontaan met deze woorden: „Neen, verdomt de municken moeten blijven, wij willense niet quijt sijn”. En de daad bij het woord voegend is hij te zamen met de buiten-burgemeester, Jan Pouwels, rondgegaan op de Biest, Laar en Leuken om de handtekening te verzamelen van aldegenen, die in geval van boete of andere tegenstand zich garant stelden om de paters tegen iedere schade te vrijwaren. Tot op de dag van heden leggen deze lijsten met niet minder dan 138 namen van de bewoners van de Biest, Laar en Leuken getuigenis af van hun afhankelijkheid jegens de „bruine paters” op de Biest.

Hoeveel leken sindsdien nog begraven zijn op het paters-kerkhof is onbekend. In ieder geval is Wilhelmus Korsten van Swartbroek, die gehuwd was met Maria Giesen, er nog begraven op 22 Januari 1798, dus nadat de paters reeds uit het klooster waren verdreven. Sinds de nieuwe kerkelijke regeling van 1803 is het begraven van leken op het kerkhof van de Biest verboden, terwijl de sinds die tijd in Weert overleden Minderbroeders eveneens begraven zijn op het kerkhof bij de Sint Rumboldus-kapel aan de Molenpoort. De eerste Minderbroeder, weer op het paters-kerkhof van de Biest begraven, is Petrus Josephus van Opstal, gestorven op 5 April 1836; hij is tevens wederom de eerste Minderbroeder die in het bruine habijt begraven is; tengevolge van de Franse wetten, die ook na 1813 nog bleven gelden, was men genoodzaakt het kloosterkleed af te leggen.

Weert

DANIEL VAN WELY, O.F.M.